

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 5 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Raurov Soyib Saidovich-</i> MUSTAMLAKASHILIK SIYOSATI VA MAHALLIY O'ZINI-O'ZI BOSHQARUV	8-13
<i>Мухамедова Муниса Сабировна</i> ЭКСПЕРТИЗА, АТРИБУЦИЯ И МУЗЕЕФИКАЦИЯ КОЛЛЕКЦИЙ ФАРФОРА И ФАЯНСА	14-22
<i>Қахрамон Бахридинов Набиевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА БОШЛАНГАН ОЧАРЧИЛИКНИНГ САБАБЛАРИ ҲАМДА 1917-1918 ЙИЛЛАРДАГИ ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛ	23-31
<i>Siddiqov Mirshod Baxtiyorovich</i> TOSHKENT PROTEZ-ORTOPEDIYA SANOAT KORXONASINING FAOLIYATI (1941-1945 YILLAR)	32-37

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Курпаяниди Константин Иванович</i> KICHIK SANOAT KORXONALARINING INSTITUTSIONAL MUNITINING TADQIQOT METODOLOGIYASINING AYRIM XUSUSIYATLARI	38-50
<i>Хажимуратов Абдуқаҳҳор Абдумуталович</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИЛМИЙ МУҲИТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ФАОЛЛАШТИРИШ МАСАЛАСИ	51-65
<i>Очилов Немат Явқочович</i> ҲУДУДЛАРНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИ БАҲОЛАШ ВА ПРОГНОЗЛАШТИРИШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	66-73
<i>Nuraliyev Temurjon Erkinjon o'g'li</i> BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING ANAMIYATI VA UNING TASHKILOT SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	74-82
<i>Қаршиев Келдиёр Эшпулатович</i> ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ ХИТОЙ ТАЖРИБАСИ АСОСИДА	83-87
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> INVESTITSIYALARNING IQTISODIY ANAMIYATI VA UNING YANGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	88-98
<i>Normatova Madinaxon Ibrohimjon qizi, Xamidova Mamlakat To'xtasinovna</i> KOMPANIYALAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA MARKETING TADQIQOTLARINING ANAMIYATI	99-107
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА КОНКУРЕНТНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	108-117
<i>Zaynutdinova Umida Djalalovna</i> THEORETICAL DESCRIPTION OF THE MARKETING SYSTEM OF AUTOMOTIVE ENTERPRISES	118-127

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Shigabutdinova Dina Yassaviyevna</i> THE LINGUISTIC SYSTEM OF THE PHILOSOPHY OF GRAMMAR.....	128-134
<i>Sattarov Fozil Faxritdinovich</i> O‘SMIRLARNI XULQ-ATVORIDAGI MUAMMOLARNI HAL QILISH	135-140
<i>Пардаева Марҳабо Давлатовна</i> НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИ НАВОИЙ ИЖОДИНИНГ ҲОЯВИЙ АСОСИ СИФАТИДА.....	141-147
<i>Kurbanova Sevara Asanbaevna</i> THE USAGE OF JADID METHODS IN DEVELOPING YOUTH LEARNING COMPETENCE...	148-155

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Xusanova Yulduz Abdirazzoqovna</i> THE INNOVATIVE APPROACH IN LEXICAL UNITS ON JOURNALISM	156-160
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ADJEKTIV KOMPONENTLI KOMPARATIV FRAZEOLGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI	161-166
<i>Raximova Muyba Temirovna</i> NEMIS TILIDAGI PAYT ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING O‘ZBEK TILIDA LEKSIK IFODALANISHI	167-172
<i>Ruzieva Djuletta Elmurodovna</i> NEMIS TILIDAGI MODAL FE‘LLARNING O‘ZBEK TILIDA SINTAKTIK IFODALANISHI	173-178

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Jumaboyev Nabi Pardaboyevich</i> SHARQ MUTAFAKKIRLARI TA‘LIMOTLARI MAZMUNIDAGI ESTETIK, MA‘NAVIY, TARBIYAVIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH OMILLARI	179-187
<i>Одилов Ёрқин Жўраевич</i> ФИЗИКА ФАНИ АСОСИДА ТАЛАБАЛАРНИ ЛОЙИХАВИЙ-КОНСТРУКТОРЛИК ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШ	188-193
<i>Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich</i> ETYUDLAR ORQALI BO‘LAJAK REJISSORLARNING KASBIY BILIM VA KO‘NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH	194-199
<i>Babadjanov Axmadjan Xudoyberdiyevich</i> TALABALARGA TASVIRIY SAN‘ATDAN PORTRET CHIZISHNI O‘RGATISHDA FIZIOGNOMIKANING TUTGAN O‘RNI	200-208
<i>Хакимова Дилдора Машрабжоновна</i> ИННОВАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА	209-213
<i>Bo‘riboeva Dilraboхon Norboy qizi</i> TALABALARNING GRAFIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	214-217
<i>Kadirov Ramz Turabovich</i> KVINTILIAN NUTQIY USLUBLARINING TALABA-AKTYORLAR SAHNAVIY NUTQINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI PEDAGOGIK AHAMIYATI	218-222

<i>Usmanov Botir Allaberdievich</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	223-230
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK DOLZARB MASALALARI.....	231-236
<i>Mamatqosimova Nodira</i> BO'LAJAK MADANIYAT XODIMLARINING BADIY DIDINI RIVOJLANTIRISHDA SENOGRAFIYA MASALALARI	237-241
<i>Eliboyeva Lola Sulaymonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI	242-247
<i>Mustafayev Yoqubjon Xayrullayevich</i> JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI KOMPETENTLI TAYYORLASHNING DIDAKTIK MASALALARI	248-253
<i>Inoyatov Odiljon Sobitovich, Yakubova Nafisa Odiljanovna</i> O'QUVCHILAR BILISH VA GRAFIK FAOLIYATINING RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMOLARI	254-261
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA METAKOGNITIV STRATEGIYADAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	262-266
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TASVIRIY SAN'AT TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY PEDAGOGIK TALABLAR	267-273
<i>Пуримбетов Бахыт Аллабаевич</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ТЕАТР ПЕДАГОГИКАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ	274-279
<i>Байбаева Мухайё Худайбергеновна, Имомов Инъомиддин Абдулхамидович</i> БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИДА СОҒЛОМ ВА ИЖОДИЙ МУҲИТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИ (HARD SKILLS) ВА (SOFT SKILLS) РАҶБАР ПРОФЕССИОНАЛИЗМИНИ ИФОДАЛАШ БИРЛИГИ СИФАТИДА	280-285
<i>Мельзиддинов Руслан Адхамович</i> ФУТБОЛЧИЛАРНИНГ ТЕХНИК-ТАКТИК ҲАРАКАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРЛАНГАНЛИК ДАРАЖАСИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ	286-292
<i>Хуррамов Рустам Сайфиддинович</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINING EVRISTIK QOBILİYATINI RIVOJLANTIRISH	293-299
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNI KAMOLIDDIN BEHZODNING IJODI BILAN TANISHTIRISHNING AHAMIYATI	300-310

13.00.00 – Педагогика фанлар

Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi
NamDU, Ijtimoiy-gumanitar yoʻnalishlar
boʻyicha chet tillar kafedrasida oʻqituvchisi
Email: raxdildora18@gmail.com

OʻQIB TUSHUNISH KOʻNIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA METAKOGNITIV STRATEGIYADAN FOYDALANISHNING AHAMYATI

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tilini oʻqitishda oʻqib tushunish koʻnikmasini boshlangʻich darajadagi oʻrganuvchilar uchun rivojlantirishning zamonaviy usullari xususida soʻz yuritilgan boʻlib, unda chet el tajribalari va muallifning mavzu boʻyicha fikr mulohazalari va xulosalari yoritilgan.

Kalit soʻzlar: metakognitiv yondashuv, oʻqish koʻnikmasi, strategiya, kognitiv omil, aqliy jarayonlar, mantiqiy yondashuv

Rakhmanova Dildora Abdulkhamid daughter
NamSU, Social and humanitarian directions
teacher of the department of foreign languages

THE IMPORTANCE OF USING METACOGNITIVE STRATEGIES IN DEVELOPING READING COMPREHENSION SKILLS

Abstract. This article analyzes the modern methods of developing reading comprehension skills for primary level learners in English language teaching, it covers foreign experiences and the author's opinions and conclusions on the topic.

Key words: metacognitive approach, reading skills, strategy, cognitive factor, mental processes, logical approach.

Рахманова Дилдора Абдулхамидовна
НамГУ, Социально-гуманитарное направление,
преподаватель кафедры иностранных языков

ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТАКОГНИТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ В РАЗВИТИИ НАВЫКОВ ПОНИМАТЕЛЬНОГО ЧТЕНИЯ

Аннотация. В данной статье рассказывается о современных методах развития навыков понимания прочитанного у учащихся начальных классов при обучении английскому языку, освещается зарубежный опыт, а также мнения и выводы автора по теме.

Ключевые слова: метакогнитивный подход, навыки чтения, стратегия, когнитивный фактор, психические процессы, логический подход.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I5Y2023N35>

Kirish. Chet tili ta'limida o'qishni tushunish o'quvchilar egallashi kerak bo'lgan to'rtta ko'nikmalardan biri hisoblanadi. Til o'rganuvchilar uchun bu borada muvaffaqiyatga erishish uchun ushbu ko'nikmani rivojlantirish juda muhim, chunki u bevosita o'rganishda, yangi ma'lumotlarni egallashda asosiy ko'nikma bo'lib xizmat qiladi. Tilni egallash bu faqat grammatik qoidalarni tushunish, yaxshi lug'at boyligiga ega bo'lish emas, balki o'qilgan ma'lumotni to'liq anglab yetish hamdir. Ta'kidlanganidek, "Yuqori darajadagi o'qish malakasi nafaqat lingvistik, balki yanada samarali bilish jarayonini kafolatlaydi" [6; 1-11-betlar]. Bundan tashqari, matnlarni to'laqonli tushuna oladigan usullardan foydalanib o'zlashtirgan o'rganuvchilar bilan, bunday tajribaga ega bo'lmaganlar o'rtasida ularning natijalarini solishtirganda ancha farqlar seziladi [5;23-29 betlar].

Shu nuqtai nazardan, xorijiy tilda berilgan ma'lumotni to'liq anglab yetish, o'quvchilardan o'ziga xos usullardan foydalanish va ma'lum bir qobiliyatni talab qiladi. O'qib tushunishni dinamik jarayon deb hisoblasak, u keng qamrovli bo'lishni talab qiladi ammo bazi bir o'rganuvchilar bunday strategiyalardan foydalanmagani uchun samaraga erishishlari qiyin bo'ladi [9; 34-44betlar]. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, kerakli va zamonaviy usullardan foydalanish o'qish jarayonida o'quvchilarga foydali bo'lib, tushunishni osonlashtiradi va o'qish ko'nikmasini samarali tashkil qilishga yordam beradi [7;175-187betlar]

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. O'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda metakognitiv strategiyadan foydalanish xususida gap ketar ekan, avvalo bu tushunchalarning o'zi haqida ma'lumotga ega bo'lish ham katta ahamiyatga ega.

"Strategiya" tushunchasiga turli adabiyotlarda turlicha ta'riflar keltirilgan. Misol uchun, [10;41-51betlar]Rubin(1975) uni o'quvchi tomonidan foydalaniladigan qurilmalar va texnikalar' deb ta'riflaydi. Garner(1987) ning fikriga ko'ra strategiya bu- kognitiv idrokni takomillashtirish uchun rejalashtirilgan ko'p marta amalga oshiriladigan tadbirlar' hisoblanadi. Oksford(1993)[7;175-187betlar] ning qarashlaricha esa u 'ikkinchi tilni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan faol, o'zini o'zi boshqaradigan ishtirokdir"[8]

Lekin maxsus o'qish strategiyalari deganda biz tushunishimiz mumkinki " u aqliy jarayonlardan iborat bo'lganligi sababli, kitobxonlar matnga samarali yondashadilar va o'qiganlarini anglaydilar [3;150-161].

Yuqorida keldirilgan fiklardan anglash mumkinki o'qish strategiyasi bu o'quvchilarning ma'lum bir o'ziga xos o'qish usullaridan va yo'nalishlaridan foydalana olish mahorati bo'lib, uni o'rganish va o'qitish jarayonida qamrab olinishini ta'minlash katta samaraga ega ekan.

Hozirgi kunda, zamonaviy tilshunoslikda metakognitiv strategiyadan foydalanish keng qo'llanib kelinmoqda. Yevropa olimlaridan bir nechtalari 'metakognitlik'tushunchasiga o'zlarining yondashuvlarini berib o'tganlar. Misol uchun, Lam [8;56-66betlar]ning fikricha 'metakognitiv strategiyalar bu- o'rganish jarayonidagi o'ylash bo'lib, u shunchaki topshiriqlarni bajarish emas, balki turli topshiriqlar asosida anglashdir. Boshqacha qilib aytganda, o'qish insonning o'qishdan xabardor bo'lish qobiliyatidan iborat jarayon bo'lib, u o'qishdan oldin rejalashtirish va qanday o'qishini nazorat qilish va tartibga solish, o'qiganini baholash kabilarni ham nazarda tutadi. Shunday qilib, metakognitiv o'qish strategiyalari - bu ko'zdan kechirish,

bashorat qilish, aniqlikni baholash, kuzatish, tushunish, maqsadlarni belgilash, o'qishni baholash, ko'rib chiqish, umumlashtirish,

oldingi bilimlardan foydalanish, oldingi bilimlarni yangi ma'lumotlar bilan bog'lash yoki matn qiyinligini baholash, matnning asosiy g'oyalarini aniqlash, semantik xaritalar va klasterlarni ishlab chiqish va o'zgartirish

kerak bo'lganda o'qish tezligi o'zgartirish jarayonlardan iborat bo'ladi [11;78-80betlar] (Hartman, 2001) Shuning uchun metacognitive bilim, malaka va ko'nikmaga ega bo'lgan o'rganuvchilar bu til ko'nikmasida muvaffaqiyatli hisoblanadilar. Chunki o'qish bu maqsadli va mazmunli faoliyatdir.

O'quvchi matnni nima uchun o'qiyotganini bilishi va undan xulosa chiqarishi kutiladi [1;41-51betlar]. Metakognitiv o'qish strategiyalari o'qish va tushunish sifatini rag'batlantiradi va shu bilan akademik ko'rsatkichlarni yaxshilaydi, o'quvchilarga ijobiy o'qish tajribasi bilan faol shug'ullanishlariga imkon beradi, buning natijasida ular ko'proq o'qishdan zavqlana oladi va bu o'qish mashg'ulotlarida ishtirok etish istagini oshiradi. Bu shuni ko'rsatadiki, kognitiv va motivatsion omillarning ikkalasi ham o'qish va o'qishni tushunishda muhim rol o'ynaydi.

Muhokama. Ushbu ilmiy ishni yozish jarayonida izlanuvchi manbalar tayyorlash uchun hozirgi kunda o'zi yashab turgan hududning o'rta maktab ingliz tili o'qituvchilari tomonidan o'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirish uchun keng qo'llanilayotgan usullar xususida so'rovnomani olib bordi. Natijalar shuni ko'rsatdiki o'qituvchilarning ko'p foizi "tarjima qilish", "qayta o'qish", "lug'atdan foydalanish" kabi keng tarqalgan va qaysidur ma'noda eskirgan usullardan foydalanishi aniqlandi. "O'qib tushunish uchun o'zida bor bilimdan foydalanish", "Yangi ma'lumotni tushunganligini tekshirish" kabi metakognitiv usullardan foydalanayotgan o'qituvchilar kamchilikni tashkil qildi. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, sohaga yangi o'qitish usullarini olib kirish, o'rganuvchilarga kerakli o'qib tushunish strategiyalardan foydalanish ham o'qitish jarayonini osonlashtiradi va albatta bu o'quvchilarning natijalarida ham seziladi. Bundan ko'rinib turibdiki, ingliz tilida o'qib tushunish ko'nikmasini endi rivojlantirayotgan o'quvchilarga to'g'ri yo'nalish berish ham katta ahamiyatga ega. Chunki, tajribadan ko'rish mumkinki, har bir talaba individual shaxs va o'ziga xos o'rganish yo'nalishiga ega hisoblanadi. Aynan o'qib tushunishga ham buni tadbiiq qila olish o'rgatuvchidan ma'lum bir malaka, bilim va mahoratni ham talb qiladi ekan.

Natija. Ilg'or metakognitiv ko'nikmalarga ega bo'lgan odamlarning xususiyatlarini hisobga olgan holda, shunga mos ravishda quyidagi malakalar shakllantiriladi. [10;120-130betlar]:

- o'z qobiliyatlari va ko'nikmalaridan xabardor bo'lish,
- o'rganish usullarini tanlash;
- ta'lim strategiyalarini samarali qo'llash,
- o'quv jarayonida muvaffaqiyatga erishish,
- o'z ta'lim jarayonlarini baholay olish;
- oldingi bilimlaridan unumli foydalana olish,
- muammolarga mos yechim topa olish,
- muammolar bo'yicha harakat rejasini tayyorlay olish,
- nima/nima/qanday/qachon kabi savollar bilan har qanday mavzuni tekshira olish,
- ilg'or so'roq qilish ko'nikmalariga ega bo'lish.

Ushbu to'liq ta'riflarga asoslanib, metakognitsiya yuqori darajadagi fikrlash jarayonidir va ba'zi dqiqotchilar uni "ettinchi tuyg'u" va muvaffaqiyatli ruhiy xususiyatlardan biri sifatida ham ko'rib chiqadilar [13;73-81].

Umuman olganda, o'qish harakati kognitiv va metakognitiv strategiyalardan foydalanishni talab qiladigan murakkab jarayondir. O'rganuvchilar ushbu jarayonni nazorat qilishda strategiyalarni qo'llashlari maqsadga muvofiq hisoblanar ekan, ushbu strategiyalarni to'liq va to'g'ri qo'llashlari uchun ularning metakognitiv ongi va ko'nikmalari rivojlangan bo'lishi ham kerak [4;121-134betlar].

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi tavsiyalarni berish mumkin. Shunday qilib, maktablarda yoki til kurslarida o'quvchilarga o'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirishda strategiyalardan foydalanish to'g'risida bir qator tadbirlarni o'tkazish orqali xabardor qilishlari mumkin.

Shu tarzda, o'qish va tushunish darajalari va akademik yutuqlarning oshishiga erishish mumkin. Shu bilan birga, o'quvchilarning matnlar ustida ishlash bosqichlarida turli xil metakognitiv strategiyalarni qo'llashi ularning darsga qiziqishini oshiradi. O'qib tushunish ko'nikmasi ham boshqa til ko'nikmalari kabi doimiy rivojlantirish va takomillashtirib borishni talab qiladi ekan, uni o'rganish va o'qitish jarayonini mukammal rejalashtirish kerak.

Qisqacha aytganda metakognitiv strategiyalardan foydalanish o'qib tushunish ko'nikmasini o'qitishda va o'rganishda zamonaviy usullardan hisoblanar ekan, albatta ta'lim jarayonida ulardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Metakognitiv o'qish strategiyalari rejalashtirilgan, maqsadli va kelajakka yo'naltirilgan aqliy faoliyat bo'lib, o'quvchilarga qanday qilib to'liq kognitiv rivojlanishga erishganliklarini kuzatishga yordam beradi.

Adabiyotlar/Literatura/References

1. Akın, E., & Çeçen, M. A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin okuma stratejileri üstbilişsel farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi (Muş-Bulanık örneği). *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
2. Azizoğlu, N. İ., & Okur, A. (2020). The Relationship Between Metacognitive Awareness Of Reading Strategies and Demographic Variables, Circadian Rhythm Characteristics Among University Students. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 258-269
3. Barnett, M. V. (1988). Reading through context: How real and perceived strategy use affects L2 comprehension. *The Modern Language Journal*, 72, 150 – 161
4. Carrell, P. L. (1989). Metacognitive Awareness and Second Language Reading. *The Modern Language Journal*, 72, 121-134. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/32656>
5. Krashen, S. (2007). Extensive reading in English as a foreign language by adolescents and young adults: A meta-analysis. *International Journal of Foreign Language Teaching*, 3(2), 23-29
6. Kung, F. – W. (2017). Teaching second language reading comprehension: the effects of classroom materials and reading strategy use. *Innovation in Language Learning and Teaching*, 1- 11

7. Oxford, R. L., Lavine, R. Z., & Crookall, D. (1989). Language learning strategies, the communicative approach, and their classroom implications. *Foreign Language Annals*, 22(1), 29 – 39.
8. Oxford, R. L. (1993). Research on second language learning strategies. *Annual Review of Applied Linguistics*, 13, 175 – 187.
9. Roomy, M., & Alhawsawi, S. (2019). Understanding reading strategies of EFL Saudi students. *English Language Teaching*, 12(6), 33 – 44
10. Rubin, J. (1975). What the “Good language learner” can teach us. *TESOL Quarterly*, 9(1), 41 – 51
11. Hartman, H. J. (2001). *Teaching Metacognitively. Metacognition in Learning and Instruction, Theory, Research and Practice*, Netherland, Kluwer Academic Publishers,
12. Raxmanova, D. (2023). The Role of Writing Skill in Foreign Language Fluency. *MIASTO PRZYSZŁOŚCI*, 31, 382-384.
13. Rahimi, M., & Katal, M. (2012). Metacognitive Strategies Awareness and Success in Learning English as a Foreign Language: An Overview. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 31, 73-81. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.12.019>